

OM DET ØKONOMISKE TAB VED AT STAA UDENFOR FÆLLESMARKEDET

Af JØRGEN H. GELTING*

Der bestaar et paradoksalt misforhold mellem paa den ene side den almindelige anerkendelse af, at konsekvenserne af vor eventuelle indtræden i det europæiske økonomiske fællesskab er vidtrækkende, og paa den anden side den usikkerhed, hvormed følgerne af valget mellem medlemsskab og ikke-medlemsskab kan bedømmes.

Endskønt det er almindeligt bekendt baade, at motiverne til Rom-traktaten er politiske snarere end økonomiske, og at Danmarks muligheder for at føre en selvstændig politik vil blive væsentligt reducerede ved indtræden i fællesmarkedet, har denne politiske umyndiggørelse indtil fornylig spillet en relativt ringe rolle i den offentlige debat om ønskeligheden af Danmarks indmeldelse i fællesmarkedet.

Ved vort medlemsskab i Fællesmarkedet forsvinder i første række vor adgang til selv at træffe bestemmelser om udenrigshandelen og vedrørende bevægelser af kapital og arbejdskraft mellem Danmark og udlandet samt om landbrugets forhold, og som forudset vil en saadan vidtgaaende indordning af den danske økonomi under fællesmarkedets gøre det nødvendigt i stigende grad at tilpasse den økonomiske politik iøvrigt, herunder finans-, kredit- og socialpolitikken, til forholdene i fællesmarkedet, saaledes, at der kun kan blive små og ubetydelige rester bevaret af dansk økonomisk-politisk autonomi.

Det er venteligt, at der som en parallel til den økonomiske udvikling ogsaa paa andre omraader maa ske en indordning af dansk politik under fællesmarkedets – og dette vil gælde, selv om et hovedformål med fællesmarkedets oprettelse ikke havde været netop den politiske sammensmeltning af deltagerlandene i en europæisk superstat.

I et statssamfund paa 175 millioner mennesker – 225 millioner hvis England kommer med – vil danske ønsker og bestræbelser udøve en kun ubetydelig indflydelse. Vigtige afgørelser, som direkte vedrører danske forhold,

* Dr. polit., professor ved Aarhus Universitet.

OM DET ØKONOMISKE TAB VED AT STAA UDENFOR FÆLLESMARKEDET

Af JØRGEN H. GELTING*

Der bestaar et paradoksalt misforhold mellem paa den ene side den almindelige anerkendelse af, at konsekvenserne af vor eventuelle indtræden i det europæiske økonomiske fællesskab er vidtrækkende, og paa den anden side den usikkerhed, hvormed følgerne af valget mellem medlemskab og ikke-medlemskab kan bedømmes.

Endskønt det er almindeligt bekendt baade, at motiverne til Rom-traktaten er politiske snarere end økonomiske, og at Danmarks muligheder for at føre en selvstændig politik vil blive væsentligt reducerede ved indtræden i fællesmarkedet, har denne politiske umyndiggørelse indtil fornylig spillet en relativt ringe rolle i den offentlige debat om ønskeligheden af Danmarks indmeldelse i fællesmarkedet.

Ved vort medlemskab i Fællesmarkedet forsvinder i første række vor adgang til selv at træffe bestemmelser om udenrigshandelen og vedrørende bevægelser af kapital og arbejdskraft mellem Danmark og udlandet samt om landbrugets forhold, og som forudset vil en saadan vidtgaaende indordning af den danske økonomi under fællesmarkedets gøre det nødvendigt i stigende grad at tilpasse den økonomiske politik iøvrigt, herunder finans-, kredit- og socialpolitikken, til forholdene i fællesmarkedet, saaledes, at der kun kan blive små og ubetydelige rester bevaret af dansk økonomisk-politisk autonomi.

Det er venteligt, at der som en parallel til den økonomiske udvikling ogsaa paa andre omraader maa ske en indordning af dansk politik under fællesmarkedets – og dette vil gælde, selv om et hovedformål med fællesmarkedets oprettelse ikke havde været netop den politiske sammensmeltning af deltagerlandene i en europæisk superstat.

I et statssamfund paa 175 millioner mennesker – 225 millioner hvis England kommer med – vil danske ønsker og bestræbelser udøve en kun ubetydelig indflydelse. Vigtige afgørelser, som direkte vedrører danske forhold,

* Dr. polit., professor ved Aarhus Universitet.

vil blive truffet udenfor dette land og indenfor en politisk og bureaukratisk struktur, der i sin opbygning afviger fra de retningslinier, som her i landet hidtil er anset for selvfølgelige i politiske anliggender. Det er betegnende, at fællesmarkedets forfatning lægger den politiske hovedindflydelse hos raadet og kommissionen, hvorimod forsamlingen kun har saare begrænsede beføjelser.

Man maa vente, at Danmark som medlem af fællesmarkedet i væsentligt højere grad vil blive paavirket af den politiske udvikling i de øvrige medlemslande og – selvsagt – navnlig de større blandt disse. Der er mindre grund til at lægge vægt paa den aktuelle fremhersken af saakaldt konservative politiske retninger indenfor disse lande end paa deres aabenbare eller latente politiske instabilitet, som kan frygtes at give sig stærke, men af karakter uberegnelige udslag, hvis efterkrigstidens indtil nu kraftige økonomiske ekspansion afløses af langsommere vækst eller økonomiske tilbageslag.

Overfor disse ulemper og risici staar udsigten til økonomisk gevinst ved vor tilslutning til fællesmarkedet. I 1960 solgtes 29 procent af dansk eksport til de Seks og andre 27 procent til United Kingdom. Det er noget nær en selvfølge, at det for Danmark vil være en økonomisk belastning at staa udenfor en mod omverdenen diskriminerende sammenslutning af disse lande. Men det er ikke selvfølgeligt, at det økonomiske tab ved ikke-medlemsskab er af en saadan størrelse, at det opvejer eller overvejer politiske og andre ulemper ved medlemsskab.

I det følgende forsøges opstillet et skøn over størrelsesordenen af de økonomiske konsekvenser af Danmarks valg mellem indtræden i og forbliven udenfor fællesmarkedet. De vigtigste virkninger vil fremkomme gennem ændringer i vilkaarene for udenrigshandelen, og analysen vil blive begrænset til disse. Da den danske indtræden i fællesmarkedet ikke synes at være umiddelbart forestaaende, og der intet kendes til eventuelle særlige aftaler, som maatte blive truffet vedrørende overgangsperioden, tager den følgende diskussion sigte paa forholdene efter overgangsperiodens udløb. Alligevel er det fundet mest hensigtsmæssigt ved talmæssige opgørelser og sammenligninger saa vidt muligt at tage direkte udgangspunkt i de økonomiske forhold her i landet i 1960 fremfor først at konstruere en teoretisk model af den danske økonomi i f.eks. 1970. Den vigtigste misvisning, som metoden medfører, er formentlig, at betydningen af landbrugets forhold overdrives noget, idet bortvandringen fra landbruget og tilbagegangen i landbrugsproduktionen i forhold til andre erhverv maa ventes at fortsætte, uanset om vi indtræder eller ikke indtræder i fællesmarkedet.

Der opereres kun med et valg mellem to muligheder: indtræden i eller forbliven udenfor fællesmarkedet, medens mellemformen: en løsere associering lades ude af betragtning. Videre forudsættes, at Norge og Sverige vil træffe samme valg som Danmark; at de skandinaviske lande i tilfælde af

ikke-medlemsskab vil fortsætte EFTA-samarbejdet, medens United Kingdom og de ikke-skandinaviske mindre EFTA-lande indtræder i fællesmarkedet; og at EFTA-aftalerne for disse landes vedkommende gradvis afvikles. Under disse forudsætninger vil fællesmarkedet, om vi sammen med Norge og Sverige staar udenfor, omfatte lande, der i 1960 aftog fire femtedele af dansk landbrugseksport (incl. kød- og mælkekonserves) og en tredjedel af industrieksporten, eller knap tre femtedele af Danmarks samlede eksport af varer.

Ved dansk tilslutning til fællesmarkedet vil der gennem international arbejdsdeling opstaa en gevinst, hvis størrelse afhænger af, men ikke maales ved forøgelsen af samhandelen med de øvrige medlemslande. Samtidig vil forholdet mellem eksport- og importpriser ændres i større eller mindre grad, og det vil afhænge af denne ændring i bytteforholdet, hvorledes gevinsten ved større arbejdsdeling deles mellem Danmark og fællesmarkedslandene. Bytteforholdet kan endog tænkes at ændres saa meget, enten at den danske gevinst overstiger hele gevinsten ved øget international specialisering, saaledes at der sker en netto-overførsel af indkomst til Danmark, eller at Danmark lider et netto-tab. Det er formentlig den fremherskende opfattelse her i landet, at medens specialiseringsgevinsten ved større international arbejdsdeling vil vise sig relativt lille,¹⁾ vil Danmark ved at indtræde i Fællesmarkedet opnaa en betydelig bytteforholdsgevinst gennem højere priser paa landbrugseksporten.

Naar handelshindringerne mellem Danmark og fællesmarkedet bortfalder, vil forsyningen med en del varer her i landet, som tidligere fandt sted ved dansk produktion, i stedet ske ved import, nemlig i saadanne tilfælde, hvor ved givne relative lønninger (omregnet efter valutakurserne) omkostningerne for de i fællesmarkedet producerede varer (incl. transport) er lavere end omkostningerne her i landet, men ikke saa meget lavere, at de med tillæg af tolden allerede før vor indtræden ville have betinget konkurrencedygtige priser her i landet. Tilsvarende vil indenfor fællesmarkedet import fra Danmark i et vist omfang erstatte produktion indenfor omraadet. For hver vare kan gevinsten opgøres som udvidelsen af handelen multipliceret med differencen mellem omkostningerne ved hidtidig indenlandsk produktion og erstattende import, saaledes at den samlede gevinst kan opgøres som produktsummen af udvidelserne af handelen i begge retninger og forskellene mellem produktionsomkostningerne for erstattet indenlandsk produktion i importlandene og omkostningerne i eksportlandene. Naar man, som de senere aars udvikling gør det berettiget, kan forudsætte, at kvantitative restriktioner spiller en relativt underordnet rolle sammenlignet med told som middel til importbegrænsning, kan de respektive toldsatses anses at angive overgrænser for

1. Hvorved man formentlig bl.a. tager i betragtning, at i tilfælde af dansk medlemsskab vil fællestarifen tendere at reducere handelen mellem Danmark og udenforstaaende lande.

omkostningsforskellene mellem bortfalden indenlandsk produktion og erstattende import.² Den handelsministerielle redegørelse af august 1961 skønner, at henved 20 procent af industriproduktionen (efter produktionsværdi 1959) vil berøres væsentligt af vor tilslutning til det udvidede fællesmarked. Man kan tænke sig, at hele denne indenlandske produktion, til en værdi af knap fire milliarder kr. i 1960, ophører og erstattes med import. Paa grund af de lavere omkostninger i udlandet vil der formentlig indtræde et vist prisfald paa de paagældende produkter, og dette kan ventes at forøge den samlede efterspørgsel efter produkterne, saaledes at den ekstra import med et rundt tal kan anslaaes til netop de fire milliarder kr. Med produktionsværdierne som vægte var toldbelastningen gennemsnitligt for de paagældende varer mellem 12 og 15 procent. Baseret paa 1960-aktivitetsniveau skulle der herefter ved erstatning af indenlandsk industriproduktion med import fra fællesmarkedet fremkomme en specificeringsgevinst paa ikke over og antageligt væsentligt under 600 mill. kr.³), idet for en del af varerne forskellen mellem inden- og udenlandske omkostninger vil være mindre end den bortfaldne told. Heroverfor staar dog, at for en række varer er importen foruden ved told blevet begrænset ved kvantitative restriktioner. En halv milliard kr. skal derfor antages at være et rimeligt skøn over gevinstens størrelse.

Tilsvarende vil der fremkomme en specialiseringsgevinst ved, at dansk eksport til det udvidede fællesmarked erstatter produktion dér. Den danske industrieksport til fællesmarkedet plus United Kingdom og de ikke-skandinaviske mindre EFTA-lande udgjorde i 1960 1350 mill. kr. mod 1150 mill. kr. til Norge og Sverige. Under de her benyttede forudsætninger vil den danske industrieksport til Norge og Sverige ikke blive belastet med told, hvadenten vi indtræder i fællesmarkedet eller ikke. Alligevel maa eksportværdien til disse to lande ventes at være væsentligt større, hvis vi staar udenfor, end hvis vi er medlem af fællesmarkedet, idet vi i sidste fald maa konkurrere paa lige fod med eksportører indenfor fællesmarkedet paa det norske og svenske marked. Man maa antage, at baade priser og mængder for industrieksporten til Norge og Sverige bliver større, hvis vi sammen med disse to lande staar udenfor fællesmarkedet. Der kan dog næppe være tvivl om, at eksporten til det udvidede fællesmarked vil udvise en større forskel i modsat retning mellem de to tilfælde. – Indenfor varegrupperne kemikalier og indu-

2. Se herom Tibor Scitovsky: *Economic Theory and Western European Integration*, London 1958, pp. 52 ff.

3. Nemlig mindre end 15 procent af henved fire milliarder kr. Der bortses fra, at en – muligt beskeden – dels af specialiseringsgevinsten kan opnaas ogsaa i tilfælde af ikke-medlemsskab ved større import fra Norge og Sverige; og mere almindeligt bortses der fra, at ikke-medlemsskab ikke tvinger eller forpligter os til ved protektionisme at opretholde ineffektiv produktion. Tekstens skematiske betragtning indebærer en mere end 50 procent stigning i importen fra det udvidede fællesmarked, altsaa en meget betydelig forøgelse.

striprodukter (Standard International Trade Classification— nomenklaturen (SITC) 5–8 incl.) var i 1960 Danmarks eksport til De Seks kun 20 procent af importen herfra, og i handelen med United Kingdom var det tilsvarende tal 15 procent. Kun indenfor SITC 8 (diverse forarbejdede varer, hvorunder bl.a. møbler og videnskabelige instrumenter) oversteg eksporten 25 procent af importen (henholdsvis 60 og 55 procent). Efter fjernelsen af tolden mellem fællesmarkedslandene indbyrdes vil disse procenter ved givne relative løn-niveauer og valutakurser utvivlsomt være lavere, hvis Danmark staar udenfor fællesmarkedet. Toldbelastningen af den faktiske industrieksport i 1960 til det udvidede fællesmarked ville efter den ureducerede fællestarif have andraget 12-13 procent.⁴ Det kan anses for overvejende sandsynligt, at stigningen i industrieksporten til det udvidede fællesmarked vil være væsentligt mindre end i saadan import fra området.⁵ Væksten i eksporten vil tendere at blive forholdsvis størst for den del af eksporten, som bærer relativt

4. Jfr. Det Økonomiske Sekretariat, Økonomisk Aarsoversigt, marts 1961, p.49, hvorefter tallet for 1959-eksporten til de Seks var 12,5 procent. For eksporten til U.K. var tallet 13,8 procent efter gældende sats, der ikke afviger stærkt fra fællestarifen.
5. Det i teksten foran anførte skøn over stigningen i industriimporten i tilfælde af dansk indtræden i fællesmarkedet opstilledes som grundlag for en vurdering af specialiseringsgevinsten ved at erstatte indenlandsk produktion med billigere import og ikke for at sammenligne den sandsynlige udvikling af import og eksport. Imidlertid fremgaar det af den handelsministerielle redegørelse af august 1961 – delvis baseret paa 1959-statistik – at mere end halvdelen af dtnsk industriproduktion var beskyttet ved importregulering eller mere end 10 procent told. Det er derfor en selvfølge, at vor indtræden i fællesmarkedet vil medføre en betydelig forøgelse af importen af industrivarer. Ved given substitutionselasticitet mellem industrivarer af henholdsvis dansk og fællesmarkedsoprindelse vil den omstændighed, at dansk eksport af industrivarer til fællesmarkedet er kun en brøkdel af importen af saadanne varer fra markedet, bevirke en tendens til tilsvarende større stigning i importen end i eksporten, naar den gensidige beskyttelse bortfalder. Importstigningens overvægt reduceres a) forsaavidt beskyttelsesgraden er større i fællesmarkedet end her i landet, samt b) derved at medens eksporten fra Danmark for de fleste varer kun er en ubetydelig del af den samlede forsyning til fællesmarkedet med de paagældende varer, udgør importen til Danmark en ikke uvæsentlig del af det samlede udbud paa det danske marked. Hvad angaar punkt (a) da er fælles-tarifens satser – ogsaa efter den 20 procent reduction, som nu synes sikret – gennem-gaaende højere end tilsvarende danske toldsats, medens paa den anden side kvantitative restriktioner længe har spillet en forholdsvis stor rolle som middel til begrænsning af dansk industriimport. Modifikationen under punkt (b) bliver kun ved ekstremt høje værdier af substitutionselasticiteten mellem danske og udenlandske industrivarer af væsentlig betydning, idet den samlede danske import af industrivarer beskyttet ved importregulering eller mere end 10 procent told i 1960 beløb sig til knap en fjerdedel af den indenlandske produktion. – Endelig er det fra et betalingsbalancesynspunkt vigtigt, at medens mindre end en tredjedel af dansk industrieksport afsattes til de Seks og United Kingdom, spiller disse lande en dominerende rolle i dansk import som leverandører af industrivarer. Medens derfor en stor del af stigningen i dansk industrieksport til det udvidede fællesmarked kan ventes ledsaget af mindre eksport til andre lande, er spillerummet for en tilsvarende handelsforskydning ringe paa importsiden.

høj told, saaledes at toldbortfaldet paa eksporttilvæksten i tilfælde af dansk medlemsskab kan anslaaes til omkring 15 procent. Hvis man regner med, at toldafviklingen indenfor fællesmarkedet ville fortrænge godt en fjerdedel af den danske industrieksport, ville denne paa 1960-basis have beløbet sig til omkring een milliard kr. Forudsætter man videre, at priserne paa danske eksportvarer i tilfælde af dansk medlemsskab fuldtud kan reduceres med den bortfaldne tolds beløb, uanset eksportens størrelse, og at elasticiteten i efterspørgslen indenfor fællesmarkedet er meget stor (nær en numerisk værdi af otte), vil eksporten tredobles, d.v.s. forøges i værdi med to milliarder kr. Disse forudsætninger maa anses for ekstremt optimistiske. Naar vi videre ikke reducerer denne eksportstigning for nedgang i eksporten til Norge og Sverige (og andre lande) og – som nævnt – regner med en med eksportstigningen vejet gennemsnitlig toldbelastning (som bortfalden) paa 15 procent, kommer vi til en maksimal specialiseringsgevinst ved forøgelsen af dansk industrieksport paa 300 mill. kr. – Alternativt kan man tænke sig, at en større eller mindre del af toldens bortfald udnyttes til at opnaa højere eksportpriser paa eksportudvidelsen. Herved vil mængdestigningen begrænses og med den størrelsen af specialiseringsgevinsten; men til gengæld vil Danmark opnaa en bytteforholdsgevinst. En saadan gevinst vil tillige blive opnaaet paa den eksport, som vil finde sted, selv naar vi staar udenfor fællesmarkedet. Denne industrieksport blev anslaaet til omkring een milliard kr. Hvis ved delvis udnyttelse af toldens bortfald til forhøjelse af vore eksportpriser med 10 procent, eksportmængden fordobles, bliver bytteforholdsgevinsten paa industrieksporten til fællesmarkedet henvend 200 mill. kr., hvortil eventuelt kan komme en bytteforholdsgevinst af lignende størrelse paa eksporten til udenforstaaende lande.

Den samlede gevinst ved øget samhandel i industrivarer i tilfælde af medlemsskab sammenlignet med ikke-medlemsskab kan herefter paa basis af 1960-tal anslaaes til at være af en størrelsesorden paa trekvart til een milliard kr. eller omkring to procent af bruttonationalproduktet, nemlig en specialiseringsgevinst paa en halv milliard kr. ved at erstatte indenlandsk produktion med import og en bytteforholdsgevinst paa mellem en kvart og en halv milliard kr. paa industrieksporten.

Som venteligt indebærer skønnene for handelen med industrivarer, at vor indtræden i fællesmarkedet vil tendere at forøge importen væsentligt mere end eksporten. Opnaaelsen af den angivne bytteforholdsgevinst forudsætter, at den større overskudsimport af industrivarer ikke vil nødvendiggøre en devaluering, som ville forringe bytteforholdet og dermed overføre en større eller mindre del af gevinsten til udlandet – d.v.s., forudsætningen maa være, at en stigning i landbrugseksportens værdi kan udfylde det større deficit i handelen med industrivarer. Videre maa det bemærkes, at opgørelsen af den danske gevinst ved medlemsskab er brutto og altsaa indebærer en overvur-

dering, idet der ikke er gjort fradrag for specialiseringstab ved reduceret samhandel med tredjelande og i særdeleshed ikke for bytteforholdstab ved venteligt højere priser paa visse importerede raavarer.

En specialiseringsgevinst opstaaet ved øget samhandel med landbrugsvarer kan ikke paaregnes sammenlignet med den nuværende situation. Selv om vi tilsluttes fællesmarkedet, vil der snarere ske en formindskelse end en forøgelse af eksportmængderne fra Danmark, dels paa grund af fællesmarkedets protektionistiske landbrugspolitik, forventeligt udformet med detaljerede markedsinterventioner, dels som følge af tendenserne indenfor fællesmarkedet til stærkere stigning i produktion end i forbrug af landbrugsprodukter. Naar man derimod sammenligner med tilstanden, hvor de skandinaviske lande staar udenfor fællesmarkedet i en fjernere fremtid, vil der ved medlemsskab opnaas en specialiseringsgevinst, idet de danske landbrugseksportmængder til fællesmarkedet utvivlsomt vil være større, hvis vi er medlem, end hvis vi staar udenfor. Hovedparten af den forventede forskel mellem eksportværdierne i tilfælde af henholdsvis medlemsskab og ikke-medlemsskab beror imidlertid paa opnaelsen af højere eksportpriser.

Der er kun faa holdepunkter for en bedømmelse af udviklingen paa længere sigt. Saavel de eksisterende prisrelationer indenfor de Seks som de usikre indikationer, der indtil nu foreligger vedrørende udformningen af den fælles landbrugspolitik, peger i retning af, at vor indtræden i fællesmarkedet vil medføre en væsentlig prisstigning for vegetabiliske i forhold til animalske produkter. Derfor, hvadenten Danmark indtræder i fællesmarkedet eller ikke, er en nedgang i produktionen og eksporten af animalske produkter sandsynlig som følge af helt eller delvis bortfald af nettoimporten af korn og foderstoffer, i det ene tilfælde paa grund af en forventeligt stærkere stigning i priserne paa vegetabiliske produkter end i priserne paa animalske produkter, i det andet tilfælde som følge af et relativt stærkere fald i de animalske produkters priser.

I 1960 var værdien af landbrugseksporten (incl. konserves) 5,3 milliarder kr. Hvad der er afgørende i denne forbindelse er i og for sig ikke, hvorledes det gaar med import og eksport af korn og foderstoffer, men at det maa forventes, at de ændrede prisrelationer (eventuelt supplerede med produktionsreguleringer) gør en mindre opfodring med kraftfoder fordelagtig, saaledes at grænseproduktet af foderet stiger i overensstemmelse med de ændrede prisrelationer. Paa basis af tal for de senere aar kan den animalske produktions elasticitet med hensyn til kraftfoderforbruget anslaaes til omtrent en halv. Forudsættes kraftfoderforbruget at blive reduceret med henved 40 procent, skulle den animalske produktion reduceres med omkring 20 procent. Ved væsentligt højere hjemmemarkedspriser, hvis vi indtræder i fællesmarkedet, vil det indenlandske forbrug blive reduceret, saaledes at nedgangen i eksportmængderne af animalske produkter kan sættes til omkring 25 procent

Hypotetisk værdi af landbrugseksporten 1960 ved medlemsskab og ikke-medlemsskab i det udvidede fællesmarked.

Mill. kr.

Destination	Faktisk eksport	Ved medlemsskab		Ved ikke-medlemsskab	
		Korrigeret for ændring i: pris og mængde	pris og mængde	Korrigeret for ændring i: pris og mængde	pris og mængde
United Kingdom	2340	2000		1500	
Rest af udv. EEC	1900	1000		500	
Andre lande	1060	1000		1600	
Total	5300	4000	5000	3600	3000
Import korn og foderstof	1000	—	—	—	—
Netto	4300		5000		3000

i tilfælde af dansk medlemsskab og 30 procent, hvis vi staar udenfor. Forskellen beror dels paa lavere hjemmemarkedspriser i det sidste tilfælde, dels paa en antagen mindre samlet produktion. Paa dette grundlag er opstillet de skøn, som fremgaar af nedenstaaende oversigt:

Med udgangspunkt i 1960-værdierne er der regnet med 25 procent højere priser ved medlemsskab og mere end 15 procent lavere priser ved ikke-medlemsskab, idet afsætningsmulighederne paa tredjelands-markederne maa ventes at blive væsentligt forringede. Om eksistensen af et egentligt verdensmarked for animalske produkter vil man ikke kunne tale efter United Kingdom's indtræden i fællesmarkedet.

Ifølge oversigten er resultatet altsaa det drastiske, at værdien af landbrugseksporten vil være omkring to milliarder kr. større ved medlemsskab end ved ikke-medlemsskab i det udvidede fællesmarked, og at størsteparten af denne difference vil bero paa højere eksportpriser. Antagelsen indebærer, som nævnt, at lidt færre indenlandske ressourcer anvendes i landbrugsproduktionen i tilfælde af ikke-medlemsskab. Hvis imidlertid flytning og effektiv beskæftigelse af de overflødiggjorte ressourcer ikke kan ske indenfor en aarrække, maa der her forudsættes et uafkortet tab paa to milliarder kr.

Totalt kommer man herefter til en gevinst ved medlemsskab sammenlignet med ikke-medlemsskab af størrelsesordenen tre milliarder kr. eller seks procent af nationalproduktet. Herfra skal dog trækkes et – formentlig relativt lille – tab ved reduktion af samhandelen med lande udenfor fællesmarkedet, hvis vi indtræder i dette – et tab der navnlig vil fremtræde i form af højere priser for nogle vigtige raavarer.⁶

6. Nettoresultatet, der i betragtning af skønnesens summariske karakter kan angives som en gevinst paa fem procent af nationalproduktet ved indtræden i det udvidede fællesmarked, svarer – efter korrektion for de for dansk landbrugseksport særlige forhold – til det for Norge af J. Serck-Hansen (Sosialøkonomen, december 1961) skønnede.

For industrieksporten kan en simpel alternativ beregning foretages, baseret paa faktiske 1960-eksportværdier (eksklusive eksporten til østblok-landene), opdelt paa følgende aftageromraader: 1) lande indenfor det udvidede fællesmarked delt i tre grupper af lande efter om hidtil gældende toldsatser er højere, lavere end eller omtrent svarer til den ureducerede fællestarif, 2) oversøiske lande associerede med fællesmarkedet (inclusive Commonwealth, dog excl. Canada), 3) Norge og Sverige, og 4) alle andre lande (excl. østblok). Primært beregnes industrieksporten ved faste eksportpriser og alternative, men for de forskellige omraader ens forudsætninger om efterspørgselselasticiteten, ved henholdsvis medlemsskab og ikke-medlemsskab i fællesmarkedet. Det er herved forudsat, at hvis vi staar udenfor fællesmarkedet, giver fællestarifens satser for import fra Danmark ikke fuldt udtryk for den samlede mod denne handel rettede diskrimination, der er antaget at ækvivalere effekten af en gennemsnitlig told paa knap 15 procent. Dernæst forudsættes – med fastholdelse af den ved hver beregning benyttede elasticitetsforudsætning – de danske eksportpriser reduceret netop tilstrækkeligt til at forøge den samlede værdi af industrieksporten (regnet i udenlandsk valuta eller i kroner af konstant købekraft overfor importvarer, uden korrektion for at importpriserne ved grænsen formentlig vil være højere, hvis vi indtræder i fællesmarkedet, end hvis vi ikke gør det), hvis vi staar udenfor fællesmarkedet, til samme beløb som, hvor vi indtræder i fællesmarkedet; og størrelsen af tabet ved ringere bytteforhold opgøres. Industrieksportens fordeling mellem fællesmarkedet og andre aftagerlande viser sig naturligvis meget følsom for ændringer i elasticitetsforudsætningen, hvorimod størrelsen af det beregnede bytteforholdstab ved ikke-medlemsskab kun paavirkes relativt svagt: hvis saaledes eksportens afsætning er meget prisfølsom, vil ved ikke-medlemsskab diskriminationen mod vor eksport forringe afsætningen til fællesmarkedet relativt stærkt; men til gengæld vil en reduktion af eksportpriserne være et meget effektivt middel til afbødning af afsætningsproduktionen. Ved værdier af den forudsatte efterspørgselselasticitet for eksporten paa mellem -2 og -6 bliver det beregnede bytteforholdstab, hvis vi ikke indtræder i fællesmarkedet, mellem 300 og 500 mill. kr. Heri skal som før modregnes et forholdsvis lille tab ved højere raavarepriser, naar vi er medlem af fællesmarkedet.

Disse alternative skøn for industrieksporten ved henholdsvis medlemsskab og ikke-medlemsskab i fællesmarkedet kan derefter kombineres med de tidligere anførte skøn vedrørende industriimport og landbrugseksport. Overensstemmelse mellem de skønnede forskelle mellem import- og eksportværdien ved henholdsvis medlemsskab og ikke-medlemsskab tilvejebringes her formentlig mest realistisk ved at antage, at den anslaaede importstigning for industrivarer ved medlemsskab indebærer en overvurdering eller kan reduceres ved en moderat relativ sænkning af det danske lønniveau. Sammenligningen vil herefter se saaledes ud: – Ved justering af valutakurserne til-

vejebringes der den samme industrieksport (maalt ved importkapacitet), hvis vi staar udenfor, som hvis vi er medlem af fællesmarkedet. Dette kan gøres med et bytteforholdstab paa knap en halv milliard kr., fordi i forvejen 2/3 eller mere af denne eksport gaar til lande udenfor fællesmarkedet. Værdien af landbrugseksporten anslaaes at blive omkring to milliarder kr. større, naar vi indtræder i fællesmarkedet, end hvis vi staar udenfor, og denne forskel, som næsten udelukkende er en bytteforholdsgevinst, anvendes til finansiering af større industriimport, ved hvilken vi opnaar en specialiseringsgevinst paa omkring en kvart milliard kr.

Det er ikke nyttigt at forsøge en mere detailleret udarbejdelse af saadanne skøn, baseret paa en komparativ statistisk analyse.⁷ Skønnene refererer til situationen ved udløbet af fællesmarkedets overgangsperiode, altsaa en relativt fjern fremtid, for hvilken nationalproduktets størrelse kun kan skønnes med en meget større usikkerhed end den anslaaede effekt af valget mellem indtræden og forbliven-udenfor fællesmarkedet.

Derimod kan der være grund til at se lidt nærmere paa oprindelse og art af den anslaaede gevinst ved indtræden i fællesmarkedet. Specialiseringsgevinsten ved udvidelse af dansk eksport som erstatning for dyrere produktion i fællesmarkedslandene er kun en lille del af den samlede gevinst (uanset om den tænkes helt at tilfalde Danmark), fordi en konserverende landbrugsordning kan ventes ikke at ville tillade en ekspansion af dansk landbrugsproduktion at fortrænge mindre effektiv produktion i de andre lande. Af noget større betydning er specialiseringsgevinsten ved udvidelse af dansk import. Opnaelsen af en gevinst af denne art – omend ikke i samme omfang – er imidlertid ikke betinget af vor tilslutning til fællesmarkedet; en gevinst af denne art kan vi selvstændigt vælge at skaffe os ved at føre en liberal og ikke en protektionistisk handelspolitik. Vi kan endda forsaavidt bedre gøre dette udenfor end indenfor fællesmarkedet, som vi staaende udenfor ikke tvinges til at deltage i en mod tredjelande diskriminerende importpolitik, paa hvis beskaffenhed vi næst til ingen indflydelse har. Denne argumentation bevarer sin gyldighed ogsaa paa basis af den opfattelse, at de største fordele ved en liberal importpolitik ikke er af den art, som der redegøres for i teorien om de komparative omkostninger, men heror paa den initiativ- og effektivitetsstimulerende effekt af øget konkurrence.

Tilbage bliver – i overensstemmelse med den almindelige forventning –

7. Snarere kan en ganske summarisk common-sense betragtning være af interesse som kontrol. Værdien af eksporten til det udvidede fællesmarked (NB: altsaa uden Norge og Sverige) var i 1960 lig 13 procent af bruttonationalproduktet i markedspriser. Antag ved dansk indtræden denne procent forøget til 20. Hvis de ved produktion af denne eksport anvendte resourcer i tilfælde af ikke-medlemsskab kun giver et med en tredjedel formindsket afkast (ved eksport eller paa anden maade), bliver tabet seks-syv procent af nationalproduktet.

som hovedelement i gevinsten ved at indtræde i fællesmarkedet fordelen ved højere eksportpriser for landbruget. Der er her ikke tale om et internationalt produktivitetsskridt, som tilfalder Danmark, men om en international omfordeling af indkomst til vor fordel. Spørgsmaalet er derfor, paa hvis bekostning vi kan vente at opnaa denne betydelige gevinst.

Landbrugseksporten til de Seks udgjorde i 1960 godt 1800 mill. kr. og til United Kingdom 2300 mill. kr. For de danske hovedeksportprodukter er selvforsyningsgraden meget høj indenfor det nuværende fællesmarked, og kun for kød (incl. kvæg) og – mindre vigtigt – æg kom tilførslerne udefra i slutningen af 1950'erne op i nærheden af 10 procent af de samlede tilførsler. Foretagne projektioner af udviklingen frem til 1965 og 1970⁸ viser en tendens til hurtigere stigning i produktion end i forbrug for landbrugsprodukter, saaledes at der særlig for mejeriprodukter regnes med et alvorligt overskudsproblem væsentligt før udløbet af fællesmarkedets overgangsperiode. Blandt de for Danmark vigtige produkter danner kød tilsyneladende en undtagelse fra denne regel. En udvikling indenfor de Seks med et stærkt stigende overskud af mejeriprodukter og et fortsat betydeligt deficit af kød synes imidlertid et lidet realistisk langtids-perspektiv set i lyset af hele tendensen i landbrugspolitikken. Det maa være mere rimeligt at tage hensyn til mulighederne for forskydning mellem de forskellige produktionsgrene indenfor landbruget og specielt regne med mulighederne for en udvidelse af kødproduktionen paa bekostning af mælkeproduktionen. Naar man foretager en saadan kombination af projektionerne af produktion og efterspørgsel for kød og mejeriprodukter, viser det sig, at produktionsoverskudet for mejeriprodukter er mere end tilstrækkeligt til at absorbere efterspørgselsoverskudet for kød. Balance forekommer kun i det ekstremt optimistiske tilfælde, hvor nationalproduktet pr. indbygger i fællesmarkedetslandene forudsættes at stige med mellem 3.5 og 4.2 procent pro anno. Ved mere realistiske forudsætninger om den almindelige økonomiske vækst i landene indebærer projektionerne derimod en fortsat reduktion af de Seks' behov for import udefra af de for Danmark interessante landbrugsvarer. De dystre udsigter for dansk landbrugseksport til de Seks, som de anførte tendenser angiver, bekræftes kun altfor godt af de Seks' vanskeligheder ved at naa til enighed om den fælles landbrugspolitik.

Man maa derfor vente, at der ogsaa efter Danmarks eventuelle indtræden i fællesmarkedet vil være kun ringe plads levnet for afsætning af danske landbrugsprodukter paa det kontinentale marked. En eventuel eksportgevinst maa derfor for langt den største part bero paa, dels at de øvrige medlemslande er villige til at financiere subsidier til dansk eksport til

8. C. E. E. Tendances de la production et de la consommation en denrées alimentaires dans la CEE 1956 à 1965. Bruxelles 1960. En forlængelse af disse projektioner til 1970 er givet i E.C.E. Economic Survey of Europe in 1960, Geneva 1961, kap. III.

tredjelande,⁹ dels – og navnlig – paa opnaaelsen af højere priser paa eksporten til United Kingdom. Her har vi endelig fundet hesten i lokomotivet: Ved vor tilslutning til fællesmarkedet sammen med United Kingdom skal Briterne bevæges til at betale os væsentligt højere priser for vore landbrugsvarer.

I relation til den britiske betalingsbalance-position er en væsentlig prisstigning alene paa levnedsmiddelimporten fra Danmark en byrde af betydning. Hertil kommer, at det fra britisk synspunkt maa medføre politiske komplikationer at diskriminere til dansk fordel gennem højere priser, end der betales for leverancer fra Commonwealth. Som bekendt er United Kingdom's selvforsyningsgrad for fødevarer meget lavere, end tilfældet er indenfor de Seks. I overensstemmelse hermed udgjorde i 1960 importen af fødevarer (SITC 0) ikke mindre end 30 procent af den samlede britiske import. En betydelig prisstigning paa blot en væsentlig del af fødevareimporten vil medføre en alvorlig forringelse af den britiske betalingsbalance-stilling, som er og i hele efterkrigstiden har været sensitiv, og som paa flere maader kan komme ud for belastning ved United Kingdom's eventuelle indtræden i fællesmarkedet. Man har derfor al god grund til at forvente, at der fra britisk side vil blive udfoldet betydelige anstrengelser for at holde importudgiften for fødevarer nede. Forventningen om en betydelig forbedring af landbrugets eksportvilkaar ved vor indtræden i fællesmarkedet kan derfor ikke anses for vel funderet. De sær aftaler om den britiske levnedsmiddelimport, som maa træffes i tilfælde af britisk medlemskab, vil uundgaeligt berøre vilkaarene for den danske eksport – og der er i United Kingdom's økonomiske position ikke støtte for en forventning om rundhaandethed. Dette gælder, hvad enten Danmark indtræder eller ikke indtræder i fællesmarkedet. I sidste tilfælde vil United Kingdom imidlertid fremdeles have en betydelig interesse i at bevare importen fra os som effektiv og derfor billig producent af levnedsmidler, og det kan ikke anses for en given ting, at de vilkaar vi kan opnaa staaende udenfor fællesmarkedet vil være afgørende ringere end som medlem.

Det er derfor muligt, at valget mellem dansk indtræden og forbliven udenfor fællesmarkedet vil have langt mindre virkning paa landbrugets eksportvilkaar end angivet ved det foreløbige skøn ovenfor og end almindeligt ventet; ydermere maa det antages, at revisionen bør foretages overvejende i pessimistisk retning, d.v.s. ved en reduktion af de forventede eksportindtægter i tilfælde af dansk indtræden i fællesmarkedet. Overraskende er dette imidlertid knap nok – snarere maatte det anses for mirakuløst, om vi gennem indmeldelse i fællesmarkedet kunne unddrage os virkningerne af landbrugs-eksportens fundamentale svaghed.

9. Vi behøver ikke at være medlem af fællesmarkedet for selv at finansiere subsidierne.

Uanset at gevinsten paa længere sigt af dansk medlemsskab sammenlignet med forbliven udenfor fællesmarkedet, synes at skrumpes stærkt ind, kan det valg, som træffes, tænkes at udløse virkninger af en saadan art og saaledes fordelt over tiden, at der fremkaldes kumulative virkninger, der kuldkaster grundlaget for langtidskalkulen. De umiddelbare virkninger af valget mellem indtræden og ikke-indtræden vil først og fremmest vise sig i udenrigshandelens udvikling. For et flertal lande og perioder udviser eksport og indenlandsk aktivitet en nær samvariation, som det er nærliggende, omend ikke altid adækvat at interpretere som en kausalsammenhæng fra eksport til aktivitet; og de senere aars udvikling her i landet afgiver eksempel paa, hvorledes en ændring i udenrigshandelens vilkaar kan udløse forstørrede indenlandske virkninger.

Paa kortere sigt vil konjunkturelle faktorer udøve en afgørende indflydelse. De strukturelle ændringer, som fremkaldes af Rom-traktatens gennemførelse og vor eventuelle tilslutning til den, kan ventes at virke forstærkende paa saavel positive som negative konjunkturimpulser ved at koncentrere disse paa bestemte erhverv. Aabenbart vil afviklingen af industribeskyttelsen forstærke de depressive tendenser under en svag konjunktur, hvor mulighederne for øget industrieksport er smaa. For landbrugssektoren er sammenhængen mellem kort-tids- og lang-tidsudvikling vel enklere; men usikkerheden om de vilkaar, paa hvilke eventuel tilslutning til fællesmarkedet kan opnaas, desto større.

Landbrugseksporten faldt svagt fra 1960 til 1961. Indtil vor eventuelle indtræden i fællesmarkedet er en fortsat stagnation eller forringelse ventelig, saaledes at der her igennem dels direkte, dels via virkningerne paa vor internationale likviditet vil udløses depressive tendenser. Ved vor eventuelle indtræden i fællesmarkedet kan næppe mere end en genvinding af nedgangen i landbrugseksporten paaregnes. Hvis den internationale højkonjunktur vedvarer, vil industrieksportens vækst kun lide ringe afbræk i overgangsperioden indtil vor indtræden. Fra det tidspunkt vil handelen med industrivarer blive udsat for impulser med modsat effekt. Det vil i væsentlig grad afhænge af den konjunkturelle situation her og i udlandet, om stigningen i eksport eller i import vil tendere at overveje. – Hvis vi forbliver udenfor fællesmarkedet, maa landbrugseksporten ventes at fortsætte sit fald. Til gengæld vil den depressive effekt af ophævelsen af told overfor fællesmarkedet udeblive. Den – mindre – del af industrieksporten, som gaar til fællesmarkedet vil faa aftagende betydning, og den vil blive mere følsom for konjunkturudviklingen i fællesmarkedet. Det er overvejende sandsynligt, at valutakurserne maa forhøjes, dels for at fremme industrieksporten, dels for at hjælpe landbruget. Der kan dog ogsaa, selv om vi indtræder i fællesmarkedet, blive behov for en devaluering. Som helhed er det kun, hvis vor tilslutning til fællesmarkedet skulle medføre en stærk forbedring af landbrugets eks-

portvilkaar, tydeligt, at de depressive tendenser vil have en væsentlig mindre styrke i forhold til de ekspansive, hvis vi indtræder i fællesmarkedet, end hvis vi staar udenfor.¹⁰

Man har i fællesmarkedsdebatten gjort gældende, at Danmark ved at staa udenfor fællesmarkedet ikke blot underkaster sig et eengangstab, men udsætter sig for en stadig fortsat forringelse af sin relative økonomiske stilling. Fjernelsen af handelshindringer mellem fællesmarkedslandene maa selvsagt ventes at øge deres indbyrdes handel i forhold til deres handel med udenforstaaende lande; men der er ikke heri noget grundlag for at vente, at der efter afslutning af denne tilpasningsproces vil ske et fortsat fald i forholdet mellem omraadets handel med udenforstaaende lande og produktionen indenfor omraadet. Mod en saadan antagelse taler erfaringen, der i de fleste lande viser en høj grad af konstans over lange perioder i forholdet mellem nationalindkomst og handel.

Det er nærliggende, men paa grund af de meget lavere omkostninger ved søtransport end ved landtransport bedragerisk paa grundlag af geografiske afstande at slutte, at for Danmark er en intim tilknytning til fællesmarkedslandene essentiel. I løbet af efterkrigstiden fandt der en relativ stærk vækst sted i de vesteuropæiske landes indbyrdes handel. Imidlertid, endskønt fra 1950 til 1960 importen til de seks fællesmarkedslande plus United Kingdom steg fra 32 til 36 procent af importen til samtlige lande (excl. østblokken), faldt disse landes andel i eksporten fra Danmark fra 68 til 56 procent.

Fællesmarkedets »økonomiske dynamik« er en opreklameret vare, og det synes at være en udbredt antagelse, at Danmark for at tage del i denne paastaaede dynamik maa være medlem af fællesmarkedet. Imidlertid fandt hovedparten af efterkrigstidens særlig hastige vækst i det franske og vest-tyske nationalprodukt sted før Rom-traktatens udarbejdelse og kan derfor umuligt være en følge af sammenslutningen af de Seks. Baade i Vest-Tyskland og Frankrig startede den økonomiske ekspansion fra et lavt niveau. Dette og de øvrige specielle forhold, der har betinget den vest-tyske ekspansion, er velkendte. Udviklingen i Frankrig maa ses paa baggrund af dette lands økonomiske stagnation i sidste del af mellemkrigsperioden – først i begyndelsen af 1950'erne naaede den franske industriproduktion op paa 1929's niveau. Efterkrigstidens franske og vest-tyske ekspansion har saaledes

10. Rigtigheden af den udbredte opfattelse, at vore betalingsbalancevanskeligheder vil være betydeligt større, hvis vi staar udenfor end hvis vi indtræder i fællesmarkedet, er ikke evident. Som nævnt maa der ved dansk medlemskab paaregnes en stærk forøgelse af industriimporten, samtidig med at en del af eksportforøgelsen til fællesmarkedet vil kompenseres af mindre eksport til andre lande. Den handelsministerielle redegørelse af august 1961 om følgerne af industribeskyttelsens ophævelse behandler de direkte virkninger paa produktion og beskæftigelse af forøget import af industrivarer, men ikke de eventuelt væsentligt større indirekte virkninger som kan udløses gennem en forringelse af betalingsbalancen.

i væsentlig grad beroet paa særlige forhold af eengangskaraktter; og i overensstemmelse hermed har i begge lande den økonomiske vækst været langsommere i sidste end i første del af 1950'erne. Men dernæst: hvadenten Danmark tilsluttes fællesmarkedet eller ikke, vil der fra dansk økonomisk synspunkt være en positiv interesse i en stærk økonomisk vækst indenfor fællesmarkedet, som i alle tilfælde vil forblive en vigtig aftager af vor eksport. Ved at staa udenfor fællesmarkedet isolerer vi os ikke fra dette – men vi tillader ikke at det opsluger os.